

близькій до втрати власної «єврейської ідентичності» і перетворенню її на вірного підданого Австрійської імперії»[6].

Проте євреї не стали стовідсотковими австрійцями, як це передбачалось і бажав цісар. В другій половині XIX ст. рух реформаторів все більше набуває характеру асиміляції. Він поділявся на два напрями. Перший – пронимецькі асимілятори, мали друкований орган – «Шомер Ісраел», прихильниками цього руху була єврейська інтелігенція, яка бачила подальший політичний розвиток, пов'язуючи його із німецькою культурою. Більш численним напрямком, сформованим у 80-90-ті рр. XIX ст. була група асиміляторів орієнтована на польську культуру. Друкований журнал – «Ойчизна». Проводили просвітницьку політику, в результаті якої польська мова стала часто вживаною у колах єврейської інтелігенції.

Аналізуючи становище єврейського населення, його постійну боротьбу за свої права, матеріальні потреби, релігійні суперечки, моральний занепад, все гостріше постає питання про самоідентифікацію євреї. Вони ставлять перед собою питання хто вони – народ, релігійна група чи громадяни країн в яких проживають. Починається самоусвідомлення і відродження єврейської національності. Поширюються ідеї сіонізму – відновлення державності у Палестині.

Таким чином ідеї Гаскала мали вагомий вплив на розвиток єврейської культури, відновлення єврейської літератури. Попри умови в яких розвивався і поширювався рух, його носії, галицькі євреї із світською освітою більш пріоритетним вважали стати новою елітою єврейської громади, аніж інтегруватись у християнське суспільство.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фінберг Л.В. Любченко В. Нариси з історії і культури євреїв України К.: Дух і Літера, 2009. – 456 с.
2. Хонігсман Я. Євреї міста Броди (1584-1944). – Л.: Львівське товариство єврейської культури ім. Шолом-Алейхема, 2001. – 122 с.
3. Левик Б. Єврейське питання у Сх. Галичині XII-XXI ст. Сучасний історико-культурний погляд // Схід, 2017. – С.36-43.
4. Монолатій І. Галицькі євреї в австрійський період (1772-1918 рр.) // Незалежний культурологічний часопис «І», 2008, № 51 (Гебрейський Львів). – С.150-169.
5. Меламед В. Евреи во Львове (XIII – первая половина XX века). События общество люди. – Львов, 1994. – 268 с.
6. Ранк Д. Орієнталізм галицьких євреїв і криза потрійної ідентичності Йозефа Рота [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uamoderna.com/md/rank-joseph-roth> [25.04.2018].

Поліна ВЕРБИЦЬКА

(Львів, Україна)

КОНЦЕПЦІЯ КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Поняття культурного туризму в останні десятиліття стало об'єктом наукових пошуків у сфері дозвілля, фокусуючи увагу на зв'язках між культурою та туризмом. Ця тенденція значним чином зумовлена зростаючою диференціацією дозвілля і повсякденного життя людини. Зокрема, підвищена увага дослідників спостерігається до культурних аспектів мандрівок.

Культурний туризм об'єднав зростаючий спектр теоретичних досліджень соціології, антропології, культурології, економіки та інших наук, здійснюючи поважний внесок у дискусії щодо його ролі у зміцненні культурного капіталу суспільства [1]. Зростаюча мультидисциплінарна

перспектива сприяють більш ретельному аналізу культурного туризму, що у свою чергу стимулює теоретичні наукові пошуки в Україні. Відтак метою нашого дослідження є означення тезаурусу культурного туризму у сучасному науковому дискурсі.

У середині 1990-х років німецький дослідник Б.Вайссенборн здійснив спробу переосмислення поняття культурного туризму, що традиційно асоціювалося із «високою» культурою, історичними та культурними пам'ятками, а також музеями та виставками. Дослідник долучив до переліку об'єктів культурного туризму пам'ятки промисловості і військових подій, що мають здатність приваблювати туристів. Зокрема, пам'ятки, пов'язані з популярною або «щоденною» культурою (наприклад, Октоберфест у Мюнхені) чи такі, що є свідченням «темних періодів» в європейській історії (фортеці, поля битв, релікти третього рейху тощо). Дослідник також збагатив науковий тезаурус поняттям «туризм коренів» [18].

Дослідники зазначають, що швидке розширення сектору культурного туризму у сучасному світі та зростаюче розмаїття форм культурного споживання зумовлене розширенням концепції культури й культурної спадщини [13]. Культурний туризм передбачає здійснення мандрівок, що в основному вмотивовані культурною спадщиною. Розвиток культури, диференціація її елементів впливають на різноманітність туристичних напрямів в межах певного культурного ареалу.

Саме поняття культурної спадщини трансформувалося в останні десятиліття відповідно до розширення концептуальних меж культури від вузького та традиційного уявлення. Сучасне розуміння цього поняття включає не лише об'єкти чи артефакти, котрі можна пов'язати із минулим, але й поширюється на всю сферу культурної та художньої творчості людини, як матеріальної так і нематеріальної. Культурна спадщина охоплює елементи природного довкілля, систему цінностей, традиції, спосіб життя людей, індивідуальну та колективну пам'ять тощо. Це поняття стосується й сфери комерційної діяльності – індустрії спадщини, що спирається на сукупність продуктів і послуг, що містять компоненти спадщини [3].

Відповідно культурну спадщину сучасні дослідники визначають у двох вимірах: культурні цінності і культурні ресурси. Класичне поняття спадщини як культурних цінностей, що передаються від покоління минулого майбутній генерації, доповнюється сучасним постмодерністським її розумінням як культурних ресурсів, що дає змогу активно їх використовувати у дозвіллі. Культурні цінності використовуються у трьох вимірах: як цінні культурні ресурси, основа музейних колекцій та експозицій (види діяльності: збирання і збереження); як політичні ресурси (забезпечення легітимності влади, держави, ідеологій); економічні ресурси, представлені на ринку у вигляді продуктів та послуг індустрії спадщини, індустрії туризму [3].

Культура пропонує способи, які допомагають проектувати модель суспільства, що базується на сталому розвитку. Культурні здатності, що складають культурний і соціальний капітал спільноти, можуть забезпечити сталий розвиток суспільства, вплив через культурну участь – усвідомлення, толерантність, емпатію, почуття приналежності, довіру, солідарність, громадянську участь. Поняття «культурного капіталу», сформульоване П. Бурдьє, охоплює не тільки твори мистецтва й архітектури, але й стандарти естетичного смаку певного суспільства [2].

У цьому контексті у наукових дослідженнях, присвячених культурному туризму, підкреслюється роль культурних посередників в організації туризму споживання, об'єднанні культурними уподобаннями [5], котрі сприяють зміцненню культурного капіталу суспільства [8].

Роль посередників не обмежується лише певною галуззю виробництва, а більше стосується спільного виробництва туристичного досвіду. Дослідники зазначають різні типи досвіду, які шукають туристи у сфері культури: від глибокого цілеспрямованого досвіду до випадкових зустрічей [10].

Відповідно різна мотивація мандрівників спонукає до поглиблення диференціації способів дозвілля. Культурний туризм дослідники вважають формою «серйозного дозвілля», що передбачає особистісний розвиток, навчання, мотивації людини [Stebbins 1996]. У наукових джерелах «серйозний» погляд на дозвілля контрастує з «повсякденним дозвіллям», що пов'язане із розслабленням або розвагами [15].

Концептуальне розуміння культурного туризму міститься в офіційних визначеннях міжнародних організацій - Всесвітньої туристичної організації (WTO), Європейської асоціації з туризму та дозвілля (ATLAS) та Міжнародної ради з охорони пам'яток та історичних місць (ICOMOS).

Відповідно до визначення Всесвітньої туристичної організації культурний туризм визначає всі переміщення людей, оскільки вони задовольняють людську потребу в різноманітті, спрямовані на підвищення культурного рівня особистості і стимулюють нові знання, досвід і зустрічі» [19]. Культурний туризм передбачає переміщення осіб з метою культурних мотивацій, таких як навчальні поїздки, мистецькі перформанси і культурні тури, поїздки на фестивалі та інші культурні заходи, відвідування визначних місць та пам'яток, поїздки для дослідження природи, фольклору, мистецтва та паломництва [19].

Містке визначення цього поняття сформульовано Міжнародною радою з охорони пам'яток та історичних місць ICOMOS у Міжнародній туристичній хартії: «культурний туризм – це форма туризму, що має на меті ознайомлення із культурою і культурним середовищем місця відвідин, включно ландшафтом, із традиціями мешканців та їх способом життя, художньою культурою і мистецтвом, різними формами дозвілля. Культурний туризм включає відвідини культурних заходів, музеїв (музейний туризм), об'єктів культурної спадщини, контакти з місцевими мешканцями»[6].

Визначення, сформульоване Європейською асоціацією освіти у галузі туризму і дозвілля, підкреслює зв'язок між культурним туризмом і дозвіллям, фокусуючи увагу на мотивації мандрівників під час подорожі та підкреслюючи культуротворчу функцію мандрівки. «Культурний туризм передбачає переміщення осіб до визначних культурних пам'яток за межі місця проживання з метою здобуття нової інформації та досвіду для задоволення своїх культурних потреб» [4].

Дослідження дозвілля та туризму останніх років значну увагу приділяють виявленню зв'язків між продукуванням і споживанням туристичних об'єктів [9; 8]. Окрім виконання функції культурного пізнання, сучасні мандрівники дедалі більше беруть участь у виробництві культурного продукту, котрий вони споживають. Відтак у сучасних наукових працях досліджується процес виробництва та успішне просування культурного споживання, що супроводжується виконанням мандрівником культуротворчої ролі [16].

Для розвитку туризму значення має культурний ландшафт певного регіону, а також його культурне життя, що впливає на поглиблення диференціації видів туризму.

Чимало культурних туристів, на відміну від попереднього етапу його розвитку, що передбачав їх ознайомлення із культурними пам'ятками, нині прагнуть взаємодії з «повсякденною» культурою, яка інтегрована в повсякденне життя місцевого населення. Важливим аспектом концепції культурного туризму є його індивідуальний вимір. Люди, звичні до традиційних видів культурного туризму, шукають сьогодні більш інтерактивних форм взаємодії з культурою, уникаючи масових туристичних подорожей.

Ця тенденція сприяє створенню креативних туристичних продуктів, що дають змогу туристам творчо взаємодіяти з місцевим населенням і набувати нових умінь і навичок. Відповідно творчий туризм пропонує мандрівникам можливість розвивати свій творчий потенціал шляхом активної участі в набутті навчального досвіду у місці відпочинку. Відтак дозвілля стає творчим простором, який люди використовують для підтримки соціальних зв'язків, що є основою

культурного капіталу в мережевому суспільстві [12]. Зростання і поширення поняття культурного туризму приводить до виділення його різновидів: гастрономічний туризм, туризм спадщини, туризм корінних народів, творчий туризм.

У свою чергу, культурний туризм є творчим простором, в якому дозвілля є засобом особистісного і творчого розвитку людини, що використовується у повсякденному житті і професійній сфері. Цей аспект стає все більш помітним у сфері подій, які зараз дедалі більше функціонують як засіб розвитку спільної присутності, необхідної для підтримки соціальних мереж. Дослідники зазначають тенденцію посилення потенціалу місць, багатих на творчі події, що приваблюють відвідувачів та мешканців. Подія служить тимчасовим і просторовим стимулятором, що створює взаємодію між великою кількістю людей за короткий час, доповнюючи атмосферу історичного місця, створюючи «гарячі точки» для творчої взаємодії та інновацій [11]. Таким чином, культурний туризм функціонує не просто як спосіб споживання культури, але й її вироблення, продукування.

Таким чином, динаміка зростання наукових досліджень у сфері культурного туризму у світі свідчить про складний міждисциплінарний взаємозв'язок і потенціал подальших розвідок у цій галузі в Україні. Динамічний розвиток концепції культурного туризму пов'язаний як з культурними аспектами туризму загалом, так і з культуротворчою функцією туризму, що відображено у багатоаспектності цього феномену. Культурний туризм є одним з найважливіших елементів туризму і є дедалі більше основним каналом культурного дозвілля. До чинників, що вирізняють культурний туризм від інших видів дозвілля, належить відкритість мандрівників до пізнання історичної і культурної спадщини та їх готовність до здобуття глибшого досвіду в процесі особистої зустрічі з іншою культурою та її представниками.

Важлива функція культурного туризму полягає не тільки в набутті нових вражень, знань і досвіду. У сучасному мережевому суспільстві зустрічі із культурою, місцевим населенням, що відбуваються під час подорожі, сприяють діалогу між мандрівниками й історією, культурою і спадщиною різних поколінь, наповнюючи життя людини ціннісним виміром, задовольняючи індивідуальні естетичні і культурні потреби особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Binkhorst, E., den Dekker, T. and Melkert, M. (2010). Blurring boundaries in cultural tourism research, in Richards, G. and Munsters, W. (eds) *Cultural Tourism Research Methods*, Wallingford: CABI, 41-51.
2. Bourdieu Pierre, *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge University Press, 1977.
3. Cepaitiene, R. (2010). *Cultural Heritage in a Global World*. Vilnius: European Humanities University, Institute of Lithuanian History.
4. European Travel Commission. (2006). Cf. European Association for Tourism and Leisure Education, [in] *Tourism trends for Europe*, European Travel Commission, p.URL: [https://www.academia.edu/3348330/Cultural Tourism and Leisure Studies](https://www.academia.edu/3348330/Cultural_Tourism_and_Leisure_Studies).
5. Hewison, R. (1987). *The Heritage Industry: Britain in a climate of decline*. London: Methuen.
6. ICOMOS. (1999). *International Tourism Charter*. URL: https://www.icomos.org/charters/tourism_e.pdf.
7. Hjalager, A.M. and Richards, G. (2002) *Tourism and Gastronomy*, London: Routledge.
8. Johnson, L. (2009). *Cultural capitals: Revaluing the arts, remaking urban spaces*. Farnham: Ashgate.
9. Maitland, R. (2007) *Conviviality and everyday life: the appeal of new areas of London for visitors*, *International Journal of Tourism Research*, 10: 15-20.
10. McKercher, B. and du Cros, H. (2002). *Cultural Tourism*. New York: Haworth Press.

11. Richards, G. (2011). Creativity and tourism: The state of the art. *Annals of Tourism Research*, 38(4): 1225–1253.
12. Richards, G. and Raymond, C. (2000). Creative tourism. *ATLAS News* no. 23, pp. 16-20.
13. Richards, G. (2013). Cultural Tourism. in Blackshaw, T. (ed.) *Routledge Handbook of Leisure Studies*. Routledge: London, pp. 483-492.
14. Richards, G. (1996). Production and consumption of European Cultural Tourism. *Annals of Tourism Research*, 23(2): 261-283.
15. Richards, G. (2001, ed.). *Cultural Attractions and European Tourism*. Wallingford: CABI.
16. Smith, L. (2012) *The cultural work of tourism* in Smith, L., Waterton, E. and Watson, S. (eds) *The Cultural Moment of Tourism*, London: Routledge. Smith, M. and Richards, G. (forthcoming) *Routledge Handbook of Cultural Tourism*. London: Routledge.
17. Stebbins, R. A. (1996). Cultural tourism as serious leisure. *Annals of Tourism Research*, 23(4), 948-950.
18. Weissenborn, B. (1997). Kulturtourismus, in *Trierer Tourismus Bibliographien*, vol 10, Trier.
19. World Tourism Organization. (1985). *The State's role in protecting and promoting culture as a factor of tourism development and the proper use and exploitation of the national cultural heritage of sites and monuments for tourism*. Madrid, Spain: The Organization.

*Ірина ГНІДИК
(Львів, Україна)*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У СФЕРІ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

У сучасних умовах розвитку суспільства щоразу більшої популярності набувають інноваційні підходи. Особливим чином ці тенденції стосуються сфери історико-культурної спадщини. Оскільки пам'ятки минулого формують особливу атмосферу міста, їхня актуалізація потребує застосування інновацій та міждисциплінарної методології. Аналіз зарубіжного досвіду розробки та реалізації проектів у цій сфері демонструє яскраві приклади якісно нових тенденцій у галузі актуалізації та популяризації історико-культурної спадщини. Водночас ця тематика пов'язана з історико-культурним туризмом та сталим розвитком суспільства. Ці концепції активно дискутуються у науковому та суспільному просторі. Сталий розвиток суспільства та зокрема міст, які мають безпосереднє відношення до спадщини, передбачає активне введення найновіших досліджень та концептів у міждисциплінарному ключі.

Проблематика історико-культурної спадщини у контексті сталого розвитку суспільства щоразу більше привертає увагу дослідників з різних галузей. Ця тема доволі репрезентативно представлена у зарубіжних дослідженнях та проектах. Зокрема, тематика розвитку міст надає широкі перспективи для актуалізації потенціалу спадщини [6]. Відповідно, дослідження закордонного досвіду застосування інноваційних підходів, розробки та реалізації успішних проектів у сфері історико-культурної спадщини та сталого розвитку суспільства відкриває нові перспективи для фахівців з різних галузей [8].

Останнім часом особливо актуальним став напрямок розвитку т. зв. розумних міст (англійською – «smart cities»). У цій сфері закордоном відбувається реалізація багатьох інноваційних проектів, що залучають фахівців різних галузей. Зокрема, важливим напрямком є дослідження тематики захисту історичного міського середовища від кліматичних змін. До прикладу, у 2016 р. у рамках програми HORIZON 2020 розпочалося здійснення проекту «STORM».